

Алла Ткач, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист,
завідувач науково-методичного центру освітнього менеджменту
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області», м. Чернівці, Україна,
tkach.mcv@gmail.com

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛЬНОТ ЯК ЕФЕКТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ІНСТИТУЦІЙ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Реформування освітньої галузі сьогодні вимагає нових підходів до виконання трудових функцій педагогічними працівниками, зазначених у професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024). Зокрема трудова функція «безперервний професійний розвиток» вимагає від педагога володіння такою професійною компетентністю, як здатність до навчання упродовж життя [8].

У цих умовах особливого значення набуває система післядипломної педагогічної освіти. Традиційні моделі взаємодії інституцій післядипломної педагогічної освіти з педагогічними працівниками зазнають значних трансформацій. Сьогодні ці інституції стали не просто центрами надання освітніх послуг, а справжніми хабами інноваційного розвитку, оскільки виконують ряд важливих функцій, які сприяють професійному розвитку педагогічних працівників, а саме:

- фасилітують навчання впродовж життя, відходять від жорстко регламентованих програм, пропонуючи гнучкіші та більш індивідуалізовані освітні траєкторії, що враховують потреби кожного педагога та його професійні інтереси;
- стимулюють професійний розвиток, створюючи умови для обміну досвідом, проведення спільних досліджень, розробки та впровадження нових освітніх технологій;
- підтримують мережеву взаємодію, виступають координаторами та об'єднуючою ланкою між різними професійними спільнотами, сприяючи їхньому формуванню, розвитку та ефективній співпраці.

Цінним ресурсом, ефективною платформою для взаємодії з питань професійного розвитку при цьому виступає саме професійна спільнота як рушій трансформацій. У Положенні про центр професійного розвитку педагогічних працівників, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників» від 29 липня 2020 р. № 672, поняття «професійна спільнота» визначено як товариство (об'єднання, група) педагогічних працівників, об'єднаних спільними інтересами за родом їхньої професійної (трудової) діяльності [2]. Іншими словами, це об'єднання педагогів, які зацікавлені у спільному професійному розвитку, обміні успішними практиками роботи, вирішенні спільних проблем та впровадженні інновацій у своїй педагогічній діяльності.

Роль професійних спільнот у системі безперервної педагогічної освіти постійно зростає. Дослідженню цього питання в вітчизняній науці присвятили свої праці Лук'янова Л. Б., Федоренко О. Ф., Кипиченко Н. С., Софій Н. З., Кириченко М. О., Сергєєва Л. М. та інші. Вони зазначають, що професійний розвиток педагогічних працівників сьогодні виходить за межі традиційних форм підвищення кваліфікації, акцентують увагу на важливості інноваційних підходів, які передбачають активну участь самого педагога у власному розвитку. Аналіз наукових праць дає підстави стверджувати, що саме професійні спільноти відповідають вимогам часу, оскільки їхня діяльність має ряд переваг.

1. Сприяють горизонтальному навчанню та обміну досвідом. На відміну від вертикальної моделі, де знання передаються від експерта до слухача, професійні спільноти створюють простір для рівноправного діалогу. Педагоги діляться власними успіхами, викликами, методичними знахідками, що дозволяє кожному учаснику збагатити свій арсенал

прийомів та стратегій. Отже, пасивне споживання інформації змінюється на активне її продукування та застосування.

2. Забезпечують рефлексивну практику. Учасники професійної спільноти мають можливість обговорювати свою педагогічну діяльність, аналізувати її ефективність, отримувати зворотний зв'язок від колег. Така колективна рефлексія сприяє глибокому осмисленню власного досвіду та виявленню зон для подальшого розвитку.

3. Стимулюють впровадження інновацій. Професійні спільноти часто стають майданчиками для апробації нових освітніх технологій, методик, підходів. Колективне обговорення та спільне тестування інновацій дозволяє педагогам швидше адаптуватися до змін та ефективніше впроваджувати їх у свою практику. Саме в таких спільнотах педагоги відчувають себе безпечно, щоб експериментувати та брати на себе ризики, необхідні для впровадження нового.

4. Формують культуру співробітництва та взаємопідтримки. Участь у професійній спільноті допомагає подолати професійну ізоляцію, створюючи атмосферу довіри та взаємодопомоги. Педагоги відчувають себе частиною спільноти, де можна отримати підтримку, пораду, розв'язати складні питання. Це сприяє не лише професійному, а й особистісному зростанню.

5. Забезпечують актуальність знань. Завдяки постійному обміну інформацією та відстеженню нових тенденцій в освіті, професійні спільноти допомагають педагогам залишатися в курсі останніх досягнень та викликів, що є критично важливим для підвищення кваліфікації в умовах швидких змін.

Щоб діяльність професійних спільнот була успішною, плідною, ефективною, Федоренко О. Ф., Кипиченко Н. С. пропонують дотримуватися таких принципів:

- висхідний підхід, який передбачає створення професійних спільнот за ініціативою педагогів;
- вмотивованість освітян, які самостійно вирішують: бути учасником/ учасницею професійної спільноти чи ні;
- горизонтальні зв'язки, які вкорінюють партнерство та співпрацю на рівних;
- залученість кожного учасника до розроблення та ухвалення рішень, що визначають діяльність професійної спільноти [5, с. 23].

Методисти Українського інституту розвитку освіти Новик І. М., Венгловська О. А. пропонують таку дорожню карту побудови професійної спільноти педагогічних працівників:

Крок 1. Об'єднання навколо теми чи ідеї, предмета викладання.

Крок 2. Визначення проблемних питань.

Крок 3. Напрацювання шляхів вирішення питань.

Крок 4. Реалізація рішень, апробація продукту.

Крок 5. Рефлексія. Подальший розвиток професійної спільноти.

На їхню думку, саме такий підхід до формування професійної спільноти сприятиме реалізації її місії та візії – «сприяти професійному розвитку педагогічних працівників задля забезпечення якості системи освіти»; «створити інноваційний простір для обміну досвідом, презентації кращих освітніх практик, професійного зростання та самореалізації педагогів закладів освіти» [7, с. 4].

Зміна підходів до взаємодій між інституціями післядипломної педагогічної освіти та професійними спільнотами виявляється й у нових моделях співпраці, які обов'язково базуються на принципах партнерства, відкритості та взаємного збагачення. На нашу думку, до найефективніших належать такі:

- розробка та реалізація спільних освітніх проєктів, програм підвищення кваліфікації, методичних розробок тощо, що дозволяє поєднати теоретичні знання та методологічний досвід інституцій післядипломної педагогічної освіти з практичними потребами та інноваційними ідеями професійних спільнот педагогічних працівників;

● залучення представників професійних спільнот до ролі експертів, тренерів, менторів на заходах, організованих інституціями післядипломної педагогічної освіти, що забезпечує актуальність змісту програм та їхню відповідність реальним потребам педагогічної практики;

● створення мережевих платформ для комунікації, обміну ресурсами, презентації успішної практики та проведення спільних заходів, це розширює географічні межі співпраці та робить її доступнішою;

● проведення спільних наукових досліджень, що дозволяє глибше аналізувати актуальні проблеми освіти та знаходити ефективні шляхи їх вирішення, підготовка спільних публікацій, що сприяє не лише поширенню знань, але й кращих практик роботи;

● наставництво та менторство з боку інституцій післядипломної педагогічної освіти, де досвідчені члени професійних спільнот надають підтримку молодим педагогам, сприяючи їхній професійній адаптації та розвитку.

Отже, трансформація взаємодії інституцій післядипломної педагогічної освіти та професійних спільнот є невід'ємною частиною модернізації освітньої системи, оскільки відкриває нові можливості для підвищення якості педагогічної освіти, передбачає перехід від лінійної моделі передачі знань до багатосторонньої, динамічної системи, де інституції виступають фасилітаторами, а професійні спільноти – активними учасниками та рушіями інновацій. Ефективна співпраця між ними сприятиме безперервному професійному розвитку педагогів, підвищенню якості освіти та формуванню сучасної, конкурентоспроможної системи навчання впродовж життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент: кол. монографія / за наук. ред. М. О. Кириченка, Л. М. Сергєєвої. – Київ: Інтерсервіс, 2018, 440 с.
2. Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 року № 672. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 01.08.2025).
3. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науковопедагогічних працівників. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800, із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2019 року № 1133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 01.08.2025).
4. Кипиченко Н., Софій Н., Федоренко О. Професійні спільноти вчителів: із чого почати і куди рухатися. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. № 38(2). 2022, с.51-56.
5. Кипиченко Н., Федоренко О. Консультуємо та створюємо професійні спільноти: путівник для консультантів центрів професійного розвитку педагогічних працівників. – Київ: УІРО, 2022, 42 с.
6. Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи: збірник наукових статей / [колектив авторів]; за ред. Кременя В.Г., Ничкало Н.Г.; укл. Аніщенко О.В., Лук'янова Л.Б. – К.: Знання України, 2018, 616 с.
7. Новик І., Венгловська О. Професійні спільноти педагогічних працівників: брошура до Типової програми підвищення кваліфікації керівників і педагогічних працівників центрів професійного розвитку педагогічних працівників. – Київ: УІРО, 2023, 15 с.
8. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» / Наказ Міністерства освіти і науки України від 29 серпня 2024 р. № 1225. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення 01.08.2025).